

Podziały polityczne i wyznaniowe Europy w XVI w.

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Mapa interaktywna](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Stanisław Stabryła, *Zarys kultury starożytnej Grecji i Rzymu*, Warszawa 2007, s. 193–194.
- Źródło: Kwintylian, *Kształcenie mówcy*, [w:] *Historia kultury. Wybór tekstów źródłowych, I. Starożytność*, Gdańsk 1979, s. 277–279.
- Źródło: Lucjusz Anneusz Seneka, *De vita beata (O życiu szczęśliwym)*, [w:] *Historia kultury. Wybór tekstów źródłowych. Starożytność*, t. 1, oprac. M. Demska-Trębaczowa, Gdańsk 1979, s. 275.
- Źródło: Jan Klimiński, Bożena Sztumska, *Szósty Ennead [w:] Historia filozofii. Wybór tekstów źródłowych*, Bydgoszcz 1990, s. 39–40.

- Źródło: *Prawo XII tablic*, [w:] Leonard Owczarek, *Rzym od czasów najdawniejszych do upadku republiki. Teksty źródłowe do ćwiczeń z historii starożytnej*, Kielce 1979, s. 62–63.
- Źródło: Pliniusz Starszy, *Historia naturalna* (II, 64–65), [w:] Jan Iluk, Anna Paner, *Na tabliczce, papirusie i pergaminie. Źródła historyczne. Starożytność, średniowiecze*, Koszalin 1977, s. 104–105.
- Źródło: Aulus Gelliusz, *Noce attyckie* (X 23), [w:] Lidia Winniczuk, *Kobiety świata antycznego*, Warszawa 1973.
- Cytat za: K. Mikulski, J. Wijaczka, *Historia powszechna. Wiek XVI–XVIII*, Warszawa 2012, s. 203.
- Cytat za: S. Cynarski, *Historia powszechna 1500–1648. Wybór tekstów źródłowych*, Kraków 1981, s. 92.
- Cytat za: *Humanizm i reformacja w Polsce. Wybór źródeł do ćwiczeń uniwersyteckich*, wyd. I. Chrzanowski, S. Kot, Lwów–Warszawa–Kraków 1927, s. 317–318.
- Cytat za: *Teksty źródłowe do nauki historii w szkole*, nr 13, *Reformacja*, oprac. L. Szczucki, J. Tazbir, Warszawa 1960.
- Źródło: *List mnicha Filoteusza do wielkiego księcia moskiewskiego*, [w:] Władysław A. Serczyk, [...], Wrocław 1977, s. 21.

Podziały polityczne i wyznaniowe Europy w XVI w.

Przedstawiciele reformacji przy wspólnym stole; anonimowa rycina z XVII w.
Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Od końca XV w. do miana hegemonów w Europie pretendowały dwa państwa: Francja i Hiszpania. We Francji nastąpiło umocnienie władzy królewskiej oraz postępowała integracja terytorialna kraju. Połączenie Aragonii i Kastylii przez małżeństwo Ferdynanda i Izabeli dało początek Hiszpanii, która szybko stała się jedną z największych potęg na kontynencie, a dzięki ekspansji zamorskiej – pierwszym imperium kolonialnym. Na początku XVI w. niespodziewanie do rywalizacji o prymat w Europie, dzięki udanym związkom małżeńskim, dołączyli Habsburgowie. Połączenie posiadłości habsburskich z Hiszpanią pod berłem Karola V zaostriżyło rywalizację z Francją.

We wschodniej części Europy również kształtował się nowy porządek polityczny – na południu trwały podboje tureckie, a na północy rodziła się nowa siła – Moskwa pod panowaniem Iwana IV Groźnego.

Wiek XVI to okres ogromnych wstrząsów i głębokich przemian w Kościele. Wystąpienie Marcina Lutra w 1517 r. zapoczątkowało potężne ruchy społeczno-religijne, które zachwiały pozycją katolicyzmu i doprowadziły do licznych wojen, a ostatecznie do rozbitcia Europy na część katolicką i protestancką. Prawosławie, niedotknięte przez ruchy reformatorskie, znalazło się w defensywie w związku z ekspansją turecką, która u schyłku średniowiecza i w pierwszej połowie XVI w. objęła swoim zasięgiem całą południowo-wschodnią część kontynentu.

Źródło: Contentplus.sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Twoje cele

- Przeanalizujesz sytuację wyznaniową w Europie po zakończeniu wojen religijnych.
- Opisziesz, w jaki sposób pozycja Turcji i jej ekspansja wpływały na układ sił w Europie i gdzie dochodziło do konfrontacji islamu z państwami chrześcijańskimi.
- Wyjaśnisz, dlaczego w XVI w. Europa coraz mocniej dzieliła się na dwie wyraźne strefy polityczne: zachodnią i wschodnią.

Przeczytaj

Podziały religijne

W wyniku przemian religijnych i politycznych w XVI-wiecznej Europie dokonał się w miarę trwały podział religijny. Niemal cała Europa była chrześcijańska, jedynie jej południowo-wschodnie tereny na skutek podbojów tureckich znalazły się pod wpływem islamu.

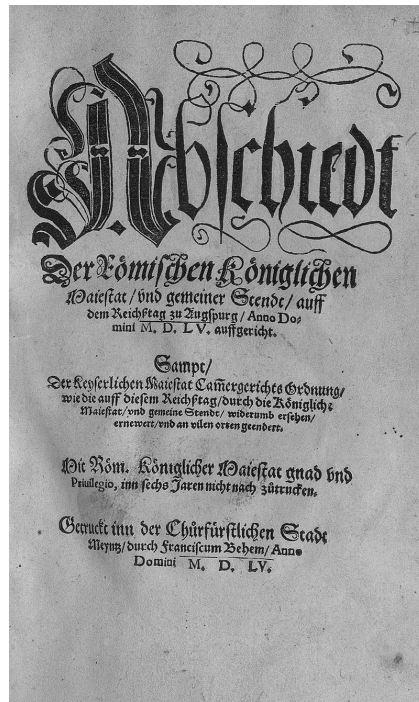
Europa chrześcijańska była mocno podzielona. Starsza linia podziału była rezultatem schizmy wschodniej i przebiegała między Kościołem katolickim a Kościołem prawosławnym. Obszar Europy Zachodniej, zdominowany do początków XVI w. przez katolicyzm, uległ podziałowi w wyniku wyodrębnienia się wyznań protestanckich.

Reformacja w Europie. Czy podziały religijne widoczne na mapie są obecne w Europie do dziś?

Źródło: Krystian Chariza i zespół, licencja: CC BY-SA 3.0.

Pozycja Kościoła katolickiego nie uległa osłabieniu przede wszystkim w Hiszpanii i Portugalii oraz w państwach włoskich, gdzie reformacja praktycznie nie zaistniała. Kościół katolicki jeszcze w XVI w. częściowo odzyskał straty z wczesnego okresu reformacji w Polsce i Czechach. W Niemczech pokój augsburski z 1555 r., który ustanawiał zasadę *cuius regio, eius religio* (łac. czyja władza, tego religia), zabezpieczył Kościół katolicki przed dalszymi stratami na rzecz luteranizmu. Wojny religijne we Francji zapewniły katolicyzmowi pozycję wyznania panującego, ale za cenę uznania wolności religijnych hugenockiej mniejszości.

Strona tytułowa traktatu zawartego w 1555 r. w Augsburgu.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Reformacja najbardziej rozpowszechniła się w Europie Zachodniej i Północnej. Od połowy XVI w. wyznanie luterzańskie dominowało w większej części środkowych i północnych Niemiec, całkowicie panowało w królestwach Skandynawii: Danii, Norwegii i Szwecji. Stało się również religią państwową w Prusach Książęcych.

Wyznanie kalwińskie (reformowane) zdobyło dominującą pozycję w Niderlandach, Szkocji i w części kantonów szwajcarskich (główne ośrodki: Zurych, Genewa, Bazylea, Berno i Schaffhausen), wielu zwolenników zdobyło na Węgrzech, w Polsce, na Litwie oraz we Francji.

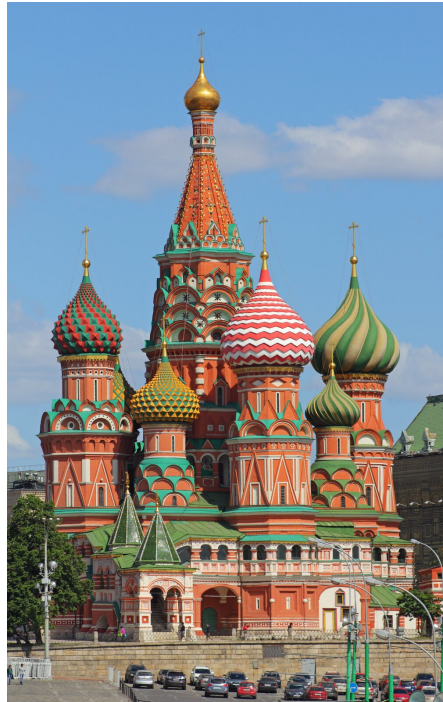
Wież z Kościołem katolickim zerwała także Anglia, w której został ustanowiony Kościół anglikański. Musiał on jednak walczyć o wpływy nie tylko z katolikami, ale również ze zdobywającym coraz większą liczbę wyznawców kalwinizmem.

W początkach epoki nowożytnej radykalnie zmieniło się położenie Kościoła prawosławnego. W wyniku podbojów większość wyznawców prawosławia znalazła się pod panowaniem tureckim. Wprawdzie nie byli oni prześladowani, ale rozwój życia religijnego uległ zahamowaniu, a wierni musieli się skoncentrować na obronie swojej tożsamości. Kościół prawosławny stopniowo tracił wiernych, mimo że władze tureckie nie przymuszały do zmiany religii. Wielu chrześcijan ulegało pokusie przejścia na islam, przynosiło to bowiem poprawę warunków życia, a bardziej ambitnym jednostkom umożliwiało zrobienie kariery wojskowej lub dworskiej.

W zależnej od Turcji Mołdawii i Wołoszczyźnie prawosławie musiało się zmierzyć z wpływami zarówno islamu, jak i Kościoła katolickiego. Cerkiew prawosławna traciła

znaczenie również na ziemiach Rzeczypospolitej Obojga Narodów, zwłaszcza po zawarciu w 1569 r. unii brzeskiej (1596), która w założeniu miała doprowadzić do jedności Kościoła wschodniego i zachodniego na ziemiach polsko-litewskich.

Jedynym krajem, w którym prawosławie nadal stanowiło religię państwową, była Rosja. Tamtejsza Cerkiew została wzmocniona przez utworzenie w 1589 r. patriarchatu ze stolicą w Moskwie. Nie tylko zapewnił on jej autonomię, ale z czasem umożliwił podjęcie działań zmierzających do podporządkowania jurysdykcji moskiewskich patriarchów wspólnot prawosławnych spoza Rosji.

Sobór Wasyla Błogosławionego w Moskwie – świątynia zbudowana na polecenie Iwana IV Groźnego dla upamiętnienia zwycięstwa nad Tatarami kazańskimi. Cały sobór składał się z ośmiu oddzielnych cerkwi, symbolizujących osiem dni walk o Kazań. Każda z nich została zwieńczona charakterystycznymi kopułami w kształcie główki cebuli. Obecnie znajduje się w nim muzeum.

Źródło: A. Savin, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 2.5.

Podziały polityczne

W ciągu XVI w. utrwalił się podział Europy na dwie wyraźne strefy polityczne: zachodnią i wschodnią. W Europie Zachodniej o wpływy rywalizowały Francja, Hiszpania, Anglia, Niderlandy oraz kraje habsburskie. W Europie Wschodniej wyodrębniły się dwa kluczowe kierunki rywalizacji: walka o dominację w rejonie Bałtyku toczyła się między Rzeczpospolitą, Rosją, Szwecją i Danią, a o wpływy na południowym wschodzie z Turcją walczyły Rzeczpospolita, Rosja, Austria i Wenecja.

Osią rywalizacji o **hegemonię** w Europie Zachodniej w pierwszej połowie XVI w. były wojny pomiędzy Walezjuszami a Habsburgami, które – z przerwami – prowadzono w latach 1494-1559. W pierwsze fazie – trwającej do objęcia tronu cesarskiego przez Karola

V Habsburga w 1519 r. – obie strony walczyły przede wszystkim o podporządkowanie sobie państw włoskich, stąd nazwa: wojny włoskie. W drugiej fazie stawką było zdobycie ostatecznej przewagi nad rywalem i zdobycie pozycji hegemonia w tej części Europy.

Najbardziej dramatycznym momentem w wojnach francusko-habsburskich była bitwa pod Pawią (1525 r.), w której armia francuska poniosła druzgocącą klęskę, a ranny król Franciszek I dostał się do cesarskiej niewoli. Franciszek I nie pogodził się z warunkami narzuconego mu pokoju madryckiego i kilkakrotnie wznawiał działania wojenne. Wspierał również antyhabsburską opozycję w Niemczech, a nawet – sprzeniewierzając się zasadzie lojalności wyznaniowej – Turcję. Nie zdołał jednak ich pokonać. Wojny włoskie zakończył w 1559 r. pokój w Cateau-Cambrésis, który przyniósł zwycięstwo Habsburgom. Nie zapewnił im jednak absolutnej dominacji, wcześniej bowiem, w 1556 r., Karol V abdykował i podzielił swoje ogromne imperium między brata, Ferdynanda I, który objął tron cesarski, zapoczątkował linię austriacką Habsburgów, i syna, Filipa II, który zapoczątkował linię hiszpańską Habsburgów.

Abdykacja Karola V; sztych Hansa Hogenberga.

Jaki wpływ na układ sił w Europie miały abdykacja Karola V i podział imperium Habsburgów?

Źródło: *Wielka historia świata*, str. 549, tylko do użytku edukacyjnego.

Już po kilkunastu latach ciężkiej próbie zostało poddane imperium Filipa II. Po kilku latach rozruchów o podłożu religijnym w 1572 r. w Niderlandach wybuchło antyhiszpańskie powstanie. W jego wyniku w 1581 r. północne prowincje proklamowały niepodległą Republikę Zjednoczonych Prowincji. Tym samym Filip II utracił znaczną część najbogatszego regionu imperium i finansową podporę swoich rządów, a nowo powstała republika szybko stała się jednym z pretendentów do hegemonii morskiej.

: Contentplus.pl sp. z o.o. na podstawie *Wielka historia swiata*, s. 596, licencja: CC BY-SA 3.0.

Galeon „Smok” z końca XVI w.

W okresie I wojny północnej na polecenie króla Zygmunta II Augusta została utworzona flota kaperska, której głównym zadaniem było blokowanie portu w Narwie. Flota kaperska składała się z uzbrojonych okrętów handlowych prywatnych właścicieli, którzy atakowali wrogie jednostki na polecenie króla (musieli dzielić się z nim łupami).

Przypomnij, a w jakich wcześniejszych wojnach uczestniczyły floty kaperskie.

Źródło: Maciej Szczepańczyk, Wikimedia Commons, licencja: CC BY 2.5.

W ciągu XVI w. najbardziej dynamicznie zmieniała się sytuacja w Europie Południowo-Wschodniej. U schyłku średniowiecza Grecja i Bałkany zostały opanowane przez Turków osmańskich – zdobycie Konstantynopola w 1453 r. oznaczało ostateczny upadek cesarstwa wschodniego. Największą zaporą dla dalszej ekspansji tureckiej w Europie były Węgry. W 1526 r. doznały one ciężkiej klęski w bitwie z armią turecką pod Mohaczem. W bitwie bezpotomnie poległ Ludwik II Jagiellończyk, po którym, na mocy układu wiedeńskiego z 1515 r., tron węgierski miał przypaść Habsburgom. Tymczasem Węgry pozostawały w rękach Sulejmana II, a przeciwko objęciu władzy przez Habsburga buntowali się sami Węgrzy. Wieloletnia wojna turecko-habsburska, która faktycznie była wojną o sukcesję węgierską, zakończyła się w 1541 r. podziałem Węgier. Część zachodnią i północną otrzymał Ferdynand I Habsburg, część środkowa została włączona do Turcji, a część wschodnią wraz z Siedmiogrodem objął jako [lenno](#) tureckie Jan Zygmunt Zápolya.

Konstantynopol pod panowaniem Turków osmańskich ok. 1520; rycina Giovanniego Andrei Vavassore. Wyjaśnij, na czym polegało strategiczne położenie Konstantynopola.

Źródło: *Wielka historia świata*, str. 564, tylko do użytku edukacyjnego.

Miejszem konfrontacji Turcji z państwami chrześcijańskimi było również Morze Śródziemne. W 1571 r., po prawie rocznym oblężeniu Famagusty, Turcy zdobyli Cypr. W odpowiedzi Państwo Kościelne, Hiszpania i Republika Wenecka utworzyły Ligę Świętą, której flota w 1571 r. rozbiła flotę turecką w bitwie pod Lepanto. Zwycięstwo to zahamowało ekspansję turecką i zapobiegło tureckiej inwazji na kraje śródziemnomorskie.

Słownik

diaspora

(gr. *diaspora* – rozproszenie) termin oznaczający rozproszenie członków danego narodu wśród innych narodów lub wyznawców danej religii wśród wyznawców innej

hegemonia

(gr. *hegemonia* – kierownictwo, przywództwo) przywództwo, przewodnictwo polityczne, dążenie do uzyskania przeważającego wpływu

sekularyzacja

(z łac. *saecularis* – świecki) zeświecczenie, które może dotyczyć majątku i prerogatyw instytucji religijnych (np. Kościoła) lub życia społecznego i kulturowego

lenno

(z niem. *Lehen*) w ustroju feudalnym dobro nadawane przez seniora wasalowi w użytkowanie w zamian za wsparcie militarne

sułtan

(z arab. *sulṭān*) tytuł władcy używany w państwach muzułmańskich, m.in. przez Seldżuków, mameluckich władców Egiptu i monarchów osmańskich

koalicja

(z łac. *coalitus* od *coalescere* – zrastać się, łączyć się) układ o wspólnym działaniu obejmujący dwa lub więcej państw, mający doprowadzić do osiągnięcia zamierzonych celów

Słowa kluczowe

wojny włoskie, pierwsza wojna północna, podział Węgier, klęska Wielkiej Armady, imperium tureckie

Bibliografia

S. Grzybowski, *Wielka Historia Świata*, t. 6, *Narodziny świata nowożytnego 1453–1605*, Warszawa 2005.

K. Mikulski, J. Wijaczka, *Historia powszechna. Wiek XVI–XVIII*, Warszawa 2012.

Z. Wójcik, *Historia powszechna. Wiek XVI–XVII*, wyd. 12, Warszawa 2012.

A. Wyczański, *Historia powszechna. Wiek XVI*, Warszawa 1987.

Mapa interaktywna

Polecenie 1

Zapoznaj się z mapą, a następnie wykonaj polecenia.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Polecenie 2

Na podstawie mapy ustosunkuj się do poglądu, że w wyniku reformacji Morze Bałtyckie stało się wewnętrznym morzem luteranizmu.

Polecenie 3

Przedstaw sytuację polityczną w XVI w. w basenie Morza Śródziemnego.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Wskaż zdania prawdziwe i fałszywe.

Zdanie	Prawda	Fałsz
W części Europy opanowanej przez Turków większość stanowili wyznawcy islamu.	☐	☐
W państwach skandynawskich luteranizm stał się religią państwową.	☐	☐
We Francji największym zagrożeniem dla pozycji Kościoła katolickiego był luteranizm.	☐	☐

Zapoznaj się z poniższym fragmentem listu mnicha Filoteusza do wielkiego księcia moskiewskiego i wykonaj polecenie.

“ *List mnicha Filoteusza do wielkiego księcia moskiewskiego* ”

Niech wie o tym kraj twój, władco prawosławny, że wszystkie królestwa prawosławnej wiary chrześcijańskiej złączyły się w twoim. Tyś car jedyny dla wszystkich chrześcijan pod tym niebem [...]. Pamiętaj i słuchaj monarcho prawosławny [...], [że] dwa Rzymy upadły, trzeci stoi, czwartego nie będzie, gdyż twoje królestwo chrześcijańskie przez żadne inne nie zostanie zastąpione.

Źródło: *List mnicha Filoteusza do wielkiego księcia moskiewskiego*, [w:] Władysław A. Serczyk, [...], Wrocław 1977, s. 21.

Zapisz nazwę miasta, które miało pełnić funkcję „trzeciego Rzymu”.

Ćwiczenie 3

Ułóż wydarzenia w kolejności chronologicznej.

podział Węgier

wybuch I wojny północnej

wybuch powstania w Niderlandach

pokój augsburski

wydanie edyktu nantejskiego

bitwa pod Lepanto

klęska Wielkiej Armady

Rozstrzygnij, która ilustracja przedstawia śmierć Henryka III Walezjusza. Uzasadnij odpowiedź.

Ilustracja A

Źródło: Frans Hogenberg, Wikimedia Commons, domena publiczna.

Ilustracja B

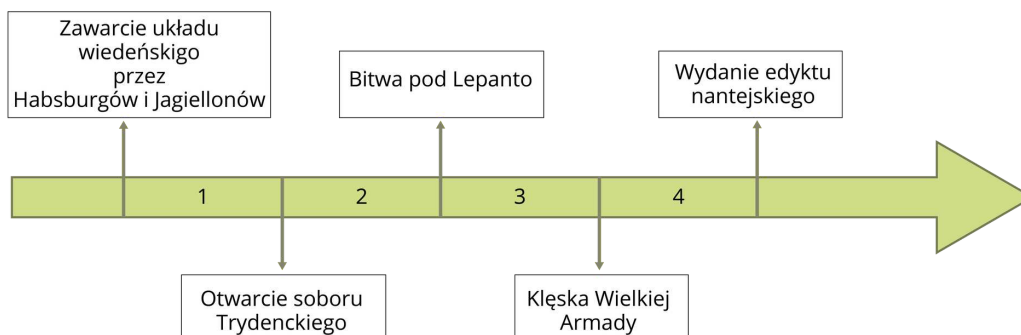

Źródło: S. Grzybowski, *Wielka Historia Świata*, t. 6, *Narodziny nowożytnego świata 1453–1605*, Kraków 2005, s. 585.

Śmierć Henryka III przedstawia ilustracja ☐ A / ☐ B .

Uzasadnienie

Na podstawie taśmy chronologicznej oraz tekstu źródłowego wykonaj polecenia.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

« Jazda nasza ścigała bez przerwy z wielką odwagą [...] nieprzyjaciela i tak blisko, że znalazła króla francuskiego, który zachował się bardzo odważnie, jak tylko można było, ale siły jego nie wystarczyły wobec nacisku ludzi, atakujących go z wielkim rozmachem, którzy ranili i obalili pod nim konia [...] a w tej chwili nadszedł wicekról [Charles de Lannoy wicekról Neapolu, dowódca armii cesarskiej we Włoszech], któremu król francuski poddał się na imię cesarza, a podobnie wzięto do niewoli znaczną część książąt i panów francuskich, zginęło zaś [...] około 10 000 ludzi różnych rodzajów broni. Było to zdumiewające zwycięstwo, bardziej cudowne niż kiedykolwiek, z powodu wielkiej liczby piechoty i jazdy francuskiej, liczącej więcej ludzi niż nasza [...] przeto powinniśmy chwalić Boga i dziękować mu za to wielkie zwycięstwo, które nam w tym dniu z swojej łaski użyczył.

Cytat za: S. Cynarski, *Historia powszechna 1500–1648. Wybór tekstów źródłowych*, Kraków 1981, s. 92.

Wskaż właściwe dokończenie zdania.

Bitwa, której przebieg opisano w tekście źródłowym, miała miejsce w okresie oznaczonym na taśmie chronologicznej numerem

☐ 1 / ☐ 2 / ☐ 3 / ☐ 4 .

Uzasadnij swój wybór:

Ćwiczenie 6

Zapoznaj się z zamieszczoną niżej mapą, a następnie wskaż właściwe dokończenie zdania i uzasadnij swój wybór.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o. na podstawie: K. Mikulski, J. Wijaczka, *Historia powszechna. Wiek XVI-XVIII*, Warszawa 2012, s. 244, licencja: CC BY-SA 3.0.

Powyższa mapa przedstawia sytuację polityczną w Europie...

☐ przed 1541 r.

☐ po 1581 r.

☐ przed 1525 r.

☐ po 1556 r.

Uzasadnienie

Ćwiczenie 7

Uzupełnij mapę, dołączając do sygnatur odpowiadające im opisy.

Ziemie podbite przez Turków

Ziemie uzależnione od Turcji

Ziemie zagarnięte przez Habsburgów

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Rozstrzygnij, który z XVI-wiecznych aktów prawnych jest zgodny z polityką wyznaniową przedstawioną we fragmencie opracowania historycznego, a następnie uzasadnij odpowiedź.

Fragment opracowania historycznego

« Określenie „konfesjonalizacja” pojawiło się na początku lat 80. XX wieku w historiografii niemieckiej. U jego podstaw legła teza o centralnym miejscu religii w życiu jednostki. [...] Rywalizujące ze sobą Kościoły protestanckie starały się uzyskać zdecydowaną przewagę liczebną, aby zepchnąć przeciwnika do diaspory. Konfesjonalizacja miała nie tylko zapewnić stan dotychczasowego posiadania, ale też jego powiększenie. Wykorzystywano wszelkie środki, które mogły do tego doprowadzić. Najważniejszymi były: wewnętrzna dyscyplina, podkreślanie własnej odrębności wyznaniowej i jej wyższości nad innymi konfesjami, monopolizowanie szkolnictwa i cenzura. W krajach Habsburskich wydano szereg edyktów zmierzających do wytępienia protestantyzmu.

Cytat za: K. Mikulski, J. Wijaczka, *Historia powszechna. Wiek XVI–XVIII*, Warszawa 2012, s. 203.

Źródło A

« [...] zabiegając temu, aby się z tej przyczyny między ludźmi seditio [bunt] jaka szkodliwa nie wszczęła, którą po inszych królestwach jaśnie widzimy, obiecujemy to sobie spólnie pro nobis et successoribus nostris in perpetuum sub vinculo iuramenti, fide, honore et conscientiis nostris [za nas i potomków naszych na wieczne czasy pod obowiązkiem przysięgi, uczciwością, honorem i sumieniem naszym], iż którzy jesteśmy dissidentes de religione [różniący się w religii chrześcijańskiej] pokój między sobą zachować, a dla różnej wiary i odmiany w kościołach krwie nie przelewać ani się penować confiscatione bonorum [karać konfiskatą dóbr], poczciwością carceribus et exilio [więzieniami

i wygnaniem] i zwierzchności żadnej ani urzędowi do takowego progressu [postępowania] żadnym sposobem nie pomagać; i owszem, gdzieby ją kto przelewać chciał, ex ista causa [z tej przyczyny] zastawiać się o to wszyscy będziemy powinni, choćby też za pretekstem dekretu, abo za postępkim jakim sądowym, kto to czynić chciał.

Cytat za: *Teksty źródłowe do nauki historii w szkole*, nr 13, *Reformacja*, oprac. L. Szczucki, J. Tazbir, Warszawa 1960.

Źródło B

((Dowiadujemy się, że wielu jest w królestwie naszym ludzi niespokojnych i żądnych zmiany istniejącego stanu rzeczy, którzy nie tylko że potajemnie tworzą sekty potępione przez świętych ojców na soborach powszechnych, lecz także i publicznie wyznają i rozsiewają ich naukę, gardząc pobożnymi ustawami przez święty kościół ustanowionymi i przyjętymi, jak również edyktami naszymi.

[...]

Zawarowaliśmy tedy edyktami i prawami naszymi, aby nam i poddanym naszym do tego nie przyszło, nałożywszy na przekraczających je ciężkie sankcje.

Przeto i obecnie polecamy wierności twojej, aby troszczyła się usilnie, by nikt w starostwach jego nie ośmielił się uczynić lub powiedzieć coś jawnie przeciw postanowieniom kościoła. Jeżeli zaś po ogłoszeniu tego edyktu znalazłby, się ktoś tego pokroju, należy go ukarać stosownie do wielkości przestępstwa, wedle postanowienia naszych pierwszych edyktów, już kilka lat temu w tej sprawie wydanych; nie życzymy sobie bowiem, by tacy nowatorzy czuli się swobodnie w królestwie naszym.

Jeśli zaś idzie o tych, którzy żyją bądź u samego Lutra, bądź u innych przywódców tych niespokojnych duchów, tym całkowicie dostęp do

jakichkolwiek godności i urzędów na przyszłość zamykamy.

Cytat za: *Humanizm i reformacja w Polsce. Wybór źródeł do ćwiczeń uniwersyteckich*, wyd. I. Chrzanowski, S. Kot, Lwów-Warszawa-Kraków 1927, s. 317–318.

Rozstrzygnięcie:

☐ źródło B

☐ źródło A

Uzasadnienie

Dla nauczyciela

Autor: Wiesław Zdziabek

Przedmiot: Historia 2022, Historia

Temat: Podziały polityczne i wyznaniowe Europy w XVI w.

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

Zakres podstawowy

XVI. Reformacja i jej skutki. Uczeń:

3) opisuje mapę polityczną i wyznaniową Europy w XVI w.

Treści nauczania - wymagania szczegółowe

Zakres podstawowy

XVI. Reformacja i jej skutki. Uczeń:

1) wyjaśnia religijne, polityczne, gospodarcze, społeczne, kulturowe uwarunkowania i następstwa reformacji, opisując jej główne nurty i postaci;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- przedstawia sytuację wyznaniową w Europie po zakończeniu wojen religijnych;
- opisuje ekspansję terytorialną Turcji i jej wpływ na układ sił w Europie;
- omawia etapy walki o dominację w Europie Zachodniej;
- wyjaśnia przyczyny i znaczenie I wojny północnej.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- rozmowa nauczająca z wykorzystaniem ćwiczeń interaktywnych;
- analiza materiału źródłowego (porównawcza);
- dyskusja;
- mapa myśli.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;
- telefony z dostępem do internetu.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

Nauczyciel loguje się na platformie i udostępnia uczniom e-materiał „Podziały polityczne i wyznaniowe Europy w XVI w.”, poleca, by uczniowie zapoznali się z nim. Dzieli uczniów na dwie grupy i poleca im przygotowanie prezentacji na podstawie informacji zawartych w sekcji „Przeczytaj”:

- grupa 1 – „Podział polityczny Europy w XVI wieku”
- grupa 2 – „Podział wyznaniowy Europy w XVI wieku”

Nauczyciel poleca też przygotowanie pytań związanych z tematem zajęć i udostępnionym e-materiałem. Czego uczniowie chcą się dowiedzieć? Co ich interesuje w związku z zakresem lekcji?

Faza wstępna:

1. Wyświetlenie na tablicy tematu zajęć.
2. Ustalenie celu lekcji i kryteriów sukcesu.
3. Rozmowa wprowadzająca. Omówienie pytań przygotowanych przez uczniów, dyskusja wstępna.

Faza realizacyjna:

1. Nauczyciel przypomina o prezentacjach przygotowanych przez uczniów przed lekcją. Poleca dwóm wybranym osobom (lub ochotnikom, po jednym z każdej grupy) zaprezentowanie swojej pracy przed resztą klasy. Po prezentacji uczniowie krótko o niej dyskutują, dodają informacje, które ich zdaniem warto uwzględnić. Prowadzący może korygować odpowiedzi i je uzupełniać.
2. Praca z multimedium („Mapa interaktywna”). Uczniowie zapoznają się z e-materiałem i indywidualnie wykonują polecenie 2: „Na podstawie mapy ustosunkuj się do poglądu, że w wyniku reformacji Morze Bałtyckie stało się wewnętrznym morzem luteranizmu”. Jedna osoba udziela odpowiedzi.
3. Utrwalanie wiedzy i umiejętności. Nauczyciel przechodzi do sekcji „Sprawdź się”. Zapowiada uczniom, że w kolejnym kroku będą rozwiązywać ćwiczenia od 1 do 5 (od najprostszych do najtrudniejszych) i będą to robić wspólnie. Wybrana osoba czyta po kolei polecenia. Po każdym przeczytanym poleceniu nauczyciel wyznacza uczniom czas na przygotowanie się, a następnie ochotnik udziela odpowiedzi. Reszta uczniów się do niej ustosunkowuje, proponując swoje pomysły. Nauczyciel w razie potrzeby koryguje odpowiedzi, dopowiada istotne informacje.
4. Nauczyciel wyświetla ćwiczenia od 6 do 8 (analiza map oraz tekstów źródłowych), które uczniowie wykonują w czteroosobowych grupach. Po każdym zakończonym zadaniu wybrana grupa prezentuje swoje rozwiązanie.

Faza podsumowująca:

1. Uczniowie podsumowują swoją wiedzę z wykorzystaniem mapy myśli. Nauczyciel dzieli uczniów na grupy do czterech uczniów. Każda grupa na środku kartki A4 wpisuje główne hasło „Podziały w Europie w XVI w.” i rysuje gałęzie mapy. Powinny rozchodzić się promieniście i rozdzielać na kolejne gałęzie. Słowa, które zostaną umieszczone nad gałęziami, powinny być słowami kluczami, które wyrażają istotę myśli lub zagadnienia. Na pewno powinny się tu znaleźć hasła „Podziały polityczne” oraz „Podziały wyznaniowe”. Po wykonaniu pracy, w zależności od liczebności klasy i czasu, nauczyciel prosi o omówienie mapy myśli przedstawicieli wybranych lub wszystkich grup.
2. Nauczyciel ponownie odczytuje temat lekcji „Podziały polityczne i wyznaniowe Europy w XVI w.” oraz inicjuje krótką rozmowę na temat kryteriów sukcesu. Czego uczniowie się nauczyli? Na koniec poleca chętnemu uczniowi podsumowanie i – jeśli to potrzebne – uzupełnia informacje.
3. Na zakończenie nauczyciel może ocenić pracę wylosowanej grupy.

Praca domowa:

Wykonaj polecenie 3 zamieszczone w sekcji Mapa interaktywna: „Przedstaw sytuację polityczną w basenie Morza Śródziemnego”.

Materiały pomocnicze:

S. Grzybowski, *Wielka Historia Świata*, t. 6, *Narodziny świata nowożytnego 1453–1605*, Warszawa 2005.

K. Mikulski, J. Wijaczka, *Historia powszechna. Wiek XVI–XVIII*, Warszawa 2012.

Z. Wójcik, *Historia powszechna. Wiek XVI–XVII*, wyd. 12, Warszawa 2012.

A. Wyczański, *Historia powszechna. Wiek XVI*, Warszawa 1987.

Wskazówki metodyczne:

Uczniowie mogą zapoznać się przed lekcją z sekcją „Mapa interaktywna”, aby przygotować się do późniejszej pracy. Z mapy mogą również korzystać uczniowie przygotowujący prezentacje (szczególnie ci opracowujący zagadnienie podziałów religijnych). Mapa może zostać także wykorzystana w lekcjach podsumowujących zagadnienia konfliktów religijnych w Europie.